

Magazyn Ilustrowany „Miasto i ludzie” nr 12/159, Tarnów, 25 marca 2016, s. 18.

Abstrakt:

Już w starożytności jajko było przedmiotem kultu. Symbolizowało świat, płodność, zdrowie i szczęście. Uważano, że jest ono początkiem wszystkiego. Olbrzymie jajko miało wyjść z ust najwyższego Boga. Dlatego też zawieszano jajka u sufitu egipskich świątyń. Było też atrybutem egipskiego boga Ptach, który jako garncarz nadaje kształt światu w formie jaja. Podczas pracy bóg - garncarz stłukł jajo i dlatego nastąpił podział świata.

W każdym domu starano się mieć jajo, które miało chronić od nieszczęść i kłopotów. Wiosną jajo zakopywano w ziemię, aby „spotęgować jej urodzajność”. Ten rytuał miał gwarantować lepsze plony. Jajo symbolizowało świat, nadzieję chrześcijańską, nadzieję na życie wieczne, narodziny, płodność, początek, prąródło życia, szczęście, zdrowie, zmartwychwstanie, życie duszy po śmierci i błogosławieństwo. Sztuka zdobienia jaj znana była już Słowianom w dziewiątym wieku. Podania i legendy z dziesiątego wieku mówią, iż zwyczaj malowania jajek wielkanocnych wprowadziła święta Magdalena.

Słowa kluczowe:

Święta Wielkanocne, pisanka, kraszanka, byczek, malowanka, ałunki,

Skąd się wzięła wielkanocna pisanka

O Ty! cudowny owocu kury
O Ty - najdroższy darze natury
Przysmaku, który Bogi jadają
Witam Cię jajo!
Wielbię Cię jajo!

Tak pisał o jajku nieznan autor w 1905 roku w swojej „Odzie do jaja”.

Jaja symbolizują początek życia, zarodek, wszechświat, słońce, ziemię, siłę życiową, płodność, odrodzenie i mają szczególną moc oddziaływującą na złe duchy. Skorupa oznacza ziemię, błona

powietrze, żółtko ogień a białko wodę. Od wieków u niemal wszystkich narodów w obrzędach i wierzeniach związanych z płodnością i narodzinami jaja spełniają najważniejszą rolę.

Symbol życia, jakim jest jajko zdominował święta wiosenne.

Na całej kuli ziemskiej, jak dowodzą badania archeologiczne pełniło jajko funkcję uniwersalnego fetysza. Jak pisze Jacek Oledzki w „Wyrzeczysku” wynikało to z faktu, że „jest jajko życiem, jego kwintesencją i potencją. Życie to wyłania się z zamkniętej kulistej skorupki z jej nieruchomego wnętrza. Powstaje na oczach człowieka. Zawiera nieprzeniknioną, lecz przekonywującą tajemnicę”.

Już w starożytności jajko było przedmiotem kultu. Symbolizowało świat, płodność, zdrowie i szczęście. Uważano, że jest ono początkiem wszystkiego. Olbrzymie jajko miało wyjść z ust najwyższego Boga. Dlatego też zawieszano jajka u sufitu egipskich świątyń.

Było też atrybutem egipskiego boga Ptach, który jako garncarz nadaje kształt światu w formie jaja. Podczas pracy bóg - garncarz stłukł jajo i dlatego nastąpił podział świata.

W każdym domu starano się mieć jajo, które miało chronić od nieszczęść i kłopotów. Wiosną jajo zakopywano w ziemię, aby „spotęgować jej urodzajność”. Ten rytuał miał gwarantować lepsze plony. Jajo symbolizowało świat, nadzieję chrześcijańską, nadzieję na życie wieczne, narodziny, płodność, początek, praźródło życia, szczęście, zdrowie, zmartwychwstanie, życie duszy po śmierci i błogosławieństwo. Sztuka zdobienia jaj znana była już Słowianom w dziewiątym wieku.

O zabawach z malowanymi jajkami wspominał Wincenty Kadłubek w swojej dwunastowiecznej kronice. Pisał tak: „Polacy z dawien dawna byli zawistni i niestali, bawili się panami swymi jak malowanymi jajkami”. O ich malowaniu i zwyczaju barwienia pisał Owidiusz, Pliniusz, Juwenalis i encyklopedysta Zygmunt Gloger. Od setek wieków uważano jajko za siłę przeciwdziałającą złym mocom. Spożywane było dziewiątego dnia, który zamykał okres żałoby. Wkładano jajko nieboszczykom do grobów, aby oczyścić ich ze wszystkich nieprawości. Wierzono, że jeżeli się tego nie uczyni duch zmarłego będzie się błąkał po świecie. Wiara w siłę przeciwdziałającą złym mocom sprawiła, że używano jajek jako „kamienia węgielnego”, przy zakładaniu wielkich miast, budowli (np. Kościoła Mariackiego), czy przy budowie nowych domów.

Jajko związane jest ściśle z każdym ważnym momentem pracy rolnika. Kiedy wiosną po raz pierwszy wyprowadzano bydło na pastwisko kładziono na progu stajni jajko. Po przejściu krów oddawano je biednym z prośbą o modlitwę za bydło. Po grzbietach krów, koni, owiec toczono jajko po to, aby bydło przez lato stało się krągłe jak jajko, konie zaś biegały tak szybko jak ono się toczy. Wierzono, że jajka mają moc przyciągania do siebie cięższej na człowieku lub zwierzęciu choroby. Podania i legendy z dziesiątego wieku mówią, iż zwyczaj malowania jajek wielkanocnych wprowadziła święta Magdalena. Kiedy płakała przy pustym grobie miał się jej ukazać anioł i rzec „Nie płacz Chrystus zmartwychwstał”. Po przyjściu do domu zauważyła, że wszystkie jajka się zaczerwieńiły. Wyszła przed dom, rozdała je napotkanym apostołom obwieszczając tę nowinę. Jeżeli dać wiarę innej wersji Maria Magdalena, kiedy przyszła do Heroda z prośbą by ulitował się nad Jezusem, podarowała mu kilka malowanych jajek. Ta legenda dała początek wierze, że to dziewczęta powinny malować jajka, a najważniejsze z nich ofiarować swoim chłopcom, co zjedna ich miłość i wierność. Są też legendy związane, z kamieniowaniem Chrystusa przez Żydów. Jedna z nich mówi, że aniołowie chcąc przeszkodzić w dręczeniu Chrystusa rozsypali pisanki, aby Żydów zabawić. Inna mówi, że podczas prowadzenia Chrystusa na Golgotę Żydzi rzucali w Chrystusa kamieniami, a te z woli Boga zamieniały się w pisanki.

Mamy, więc kraszanki, malowanki, byczki, ałunki, hałunki - to te pomalowane na jeden kolor. Są też rysowanki lub skrobanki, jeżeli na jednostajnym tle wymalowany jest deseń. Pisankami lub piskami nazywamy jajko malowane na jeden kolor lub kilka kolorów z białym wzorem.

Piękna ozdobiona pisanka bywała darem dla królów. Dla Króla Francji Ludwika XV pisanki malowali Jean-Antoine Watteau prekursor i czołowy przedstawiciel francuskiego rokoka i François Boucher – francuski malarz, grafik i dekorator, jeden z najbardziej znanych przedstawicieli rokoka.

Francuski złotnik Carl Faberge pracujący na dworze cara Rosji Mikołaja II wykonał jajko arcydzieło z emalii, złota, srebra, rubinów, szafirów, pereł we wnętrzu, którego było jedenaście miniaturowych portretów carskiej rodziny.

Był w Polsce zwyczaj, że przed śniadaniem wielkanocnym już poświęcone jaja umieszczano w koszyku. Chodzono z nimi wśród gości wielkanocnych zaczynając losowanie od

seniora. Każdy wybierał mając zawiązane oczy pisankę a następnie wróżył sobie, co go czeka w najbliższej przyszłości.

Kolor żółty pisanki oznaczał bogate życie duchowe. Jeżeli młodzieniec wylosował taki kolor pisanki mógł liczyć na przychylność w życiu zakonnym czy kapłaństwie.

Kolor różowy wróżył sukces zarówno w interesach, nauce jak i lichwie. Rozglądali się więc za nimi ci, którzy planowali otwarcie nowych interesów lub ich rozbudowę. Starano się wylosować i zjeść jak najwięcej pisanek barwionych na niebiesko, bowiem kolor ten gwarantował zdrowie na cały rok.

Kolor czarny to pamięć, dlatego też najchętniej był wybierany przez ludzi interesu, a także uczącą się i mającą kłopoty z nauką młodzież.

Kolor fioletowy wróżył siłę i wytrwałość głównie w dążeniu do celu. Jeśli ktoś planował jakieś większe przedsięwzięcie chował do portmonetki lub portfela skorupki pomalowanych w tym kolorze jajek.

Kolor zielony wróżył pieniądze. Skorupki z zielonych pisanek rzucano na pola by: „obrodziło i przynosiło dochody”. Wrzucano je też do sadów, koryt z paszą dla zwierząt i trzymano w portmonetkach, portfelach i pończochach, w których przechowywano pieniądze.

Bardzo ważnym był kolor czerwony, który oznaczał miłość i zwycięstwo. Zjadając pisankę pomalowaną na czerwono można się było obejść bez problemów w sprawach trudnych, skomplikowanych, zawiłych, a głównie sercowych.

Jajkiem poświęconym gospodarz dzielił się z bydłem, a skorupki pokruszone dawał kurom do zjedzenia by się dobrze niosły i dodawał do nasion żeby rośliny dobrze rosły.

Panny, które chcą wyjść za mąż powinny myć ręce w wodzie, w której gotowały się jajka przeznaczone na święcone lub wielkanocne śniadanie. Jeżeli chcą zwrócić uwagę kogoś wybranego powinny go skłonić najlepiej fortelem by i on umył dłonie w tej samej wodzie. Sukces gwarantowany i małżeństwo pewne, najpóźniej przed następną Wielkanocą!

Z okazji Wielkanocnych Świąt obdarowujemy się nawzajem pisankami.

Niech podarowana wielkanocna pisanka bez względu na kolor będzie dla nas symbolem zwycięstwa dobra nad złem, prawdy nad kłamstwem, ducha nad naturą i nadzieją na lepsze jutro.

Tadeusz Mędzelowski